

ՏԱՍՏԵԿԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ՄԱՍԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի կէս տարվանը 6 ռուբլի
Առանձին համարները 5 կոպէկով:
Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ:
Օտարաբաղադրացիք դիմում են ուղղակի
Խմբագրատան «Մասկ»
Խմբագրատանը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և առն օրերէն):
Յայտարարութիւնները ընդունվում է ամէն լիզումով:
Յայտարարութիւնները համար վճարում են
խմբագրատան րաւին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Մեծ-Ղարա-
քի խմբագրի: Նամակ խմբագրի: Ներքին լուրեր:
—ԱՍՏԻՔԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ֆրանսիա: Մի աղ-
գային տեսակետով: Գերմանիա: Արտաքին
լուրեր: —ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ: —ՀԵՌԱՎՈՐՆԵՐ: —
ՅԱՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: —ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Խա-
սայի Մէլիքովի խմբագրի:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄԵՏ-ՂԱՐԱՔԻ ԽՈՒՍՏԻՑ

Մայիսի 10-ին

Ապրիլի 30-ին Ղարաքի խմբագրի անտառապետի և
տեղական հասարակութեան մէջ պատահած անա-
խորժ անցքի մասին (Մշակի) 79 №-ում մի հա-
մառու տեղեկութիւն գրվեցաւ, որի ճշմարտու-
թեան համար անխիղճ վկաներ կան:

Այդ անցքի պատճառով եկան Ղարաքի խմբագ-
րի պատասխանատու, անտառապետի զխմբագրի կա-
ռավարիչ Գուրամով, պրոկուրորի օգնական...

Անտառապետը բողոքեց, որ Ղարաքի խմբագրի
իրան ծեծել են և առաջուց նախապատրաստ-
ված և մտադրված են եղել սպանել և այդ զըր-
պարտութիւնը հասարակութեան շինքը փայծա-
ծել տալու համար, վկաններ ցոյց տուց զխառ-
րակային իր ծառայողներին, որոնք, զիւզանքներին
ծեծելու ժամանակ իրան—անտառապետին զա-
ջութեամբ օգնելու են եղել, ինչպէս վկայում են
ոչ միայն Ղարաքի խմբագրի, այլ ուրիշ շատ կողմ-
նակի մարդիկ էլ:

Չը գիտեմ, այս վկանների ցոյց տուած ցոյցման
զօրութեամբ թէ մի ուրիշ շօշափելի փաստերի վրա
հիմնված մինչև 11 մարդ, որպէս մեղադրուներ,

բանտարկվեցան, բայց անտառապետին դեռ ոչինչ
չը կայ: Վերջը տեսնենք, ինչ կը լինի: Հասարակու-
թեան դեռ ոչինչ հարցրել չեն: Հասարակութեան
բազմաթիւ վկաններն դեռ խօսեցին չեն: Կար-
ծիք չը կայ որ շուտով հասարակութեանն էլ կը
հարցնեն, նրա վկաններին էլ կը կանչեն ասեան
և վերջապէս հասարակութեան հաղաքաւոր ան-
դամների ամենօրեայ ողբ ու լացին էլ ուշք կը
զարձեն և այդպիսով երկու կողմի զանգառները
մանրամասնաբար քննելով, իսկական մեղադրը
լոյս աշխարհ կը գտայ, իսկ անմեղները կադաւորեն:

Այսօր Ղարաքի խմբագրի բանտարկվածներին երբ
գիւղից դուրս էին հանում Ալեքսանդրապոլ տա-
նելու համար, տեսնել էր հարկաւոր, թէ քանի
քանի մարդեր աղիողորմ ձայնով, կտուրների, ճա-
նապարհների վրա կանգնած, ողբում էին և յու-
սահատական աղաղակներ անում:

Ոչ միայն կանայք, ամբողջ Ղարաքի խմբագրի, բա-
նի բուն նշանակութեամբ, կատարեալ սուգ է:
Կարծես աւերակ լինի դիւղը: Ոչ մի դէպքի վրա
ուրախութեան նշույլ չէ երևում: Հէմ մենք ծեծ-
վեց, համ մենք բռնվեց: Բոլորն էլ հառաչան-
քով աղ խօսեցին են կրկնում:

Ամենքն էլ յոյսերը դրել են անաչառ և արդար
դատաստանի վրա և միայն այդ յոյսով են միմյ-
նարում, որովհետեւ բոլորն էլ վստահ են որ այ-
դար դատաստանը վաղ թէ ուշ իրանց կարգաբա-
նէ, քանի որ այդ անցքի մասին անխիղճ վկան-
ն է շօշափելի փաստեր ունեն: Վնասութիւնը դեռ
չարժանակվում է: Հետեանք մասին միւս անգամ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒՆ

Ալեքսանդրապոլ, 1 մայիսի

Լրագիրը 69-որդ համարում կարգադրեց այն
լուրը թէ «Այստեղի քաղաքային ուսումնարանի

—Ես կը վերագրեմ հօրս հրացանը... ա-
սում է որդին, և խնդրում է մօրից, որ իրան
փող տայ մի քանի գէշեր գնելու համար: Մայրը
տալիս է նրան իր գլխի սկիւնքից մի քանի:

Պարսիկ հարկահանը, հաւաքելով տեղային հար-
կերը, բռնում է ջորիների վրա և իր նօթարների
հետ ճանապարհ է ընկնում: Այդ ժամանակ մի
կահանակի իւտուրը, մի խումբ կազմելով իր բա-
րեկամ երիտասարդներից, ծածուկ հետեւում է
հարկահանին: Յարձակման պայմանական նշանը
որոշվում է «ծրկը» բառով, իսկ զաղաթման նշա-
նը «միլք» բառով: Երբ հարկահանը մտնում է
թարթար գետի նեղ ձորի մէջ, «ծրկը» կոչելով,
իւտուրը տալիս է յարձակման նշանը: Նա իր
ձեռքով կտրում է պարսիկի զուլը: Եւ խլում է
նրանից իր հօր հրացանը:*)

Նրա ջորիների բռնեցը, որ բողոքողներն էին
իրանց մէջ ամբողջ զաւառներից հաւաքած ոսկի-
ները, աւար դորձան մանկահասակ խաւով և
նրա քաջ ընկերների ձեռքով: Նրա նօթարների
մի մասը կտորեցին, իսկ փախչողները աղ-
վեցան:

Երիտասարդ իւտուրը, իր յափշտակած դժնձը
տանելով, ամբողջ Գիւլիստանի բերդում: Նրա
վարձուքը մնաց անսպասի, որովհետեւ, որպէս
յետոյ կը տեսնենք, այդ միջոցներում Պարսկա-
ստանում մեծ խռովութիւններ և խիտխռովու-
ններ պատահեցան: Շահ-Սուլթան-Յուսէինը գահըն-
կէջ եղաւ: աւազանները տիրեցին պարսից մայրա-
քաղաքին, և այդ ժամանակահատկ պատերազմական
չիֆթլիկներին մէջ, ով իսլամի մտածել, թէ
Գարապալի կողմնորոշում մի այդպիսի անցք էր պա-
տահել:

Երիտասարդ իւտուրը հարստութեան տէր դառ-
նալով, սկսեց օր ըստ օրէ զօրացնել իր ուժերը:

*) Այդ հրացանը յետոյ Մէլիք-Բէգլարեանների
ժառանգները վաճառեցին 1,000 ռուբլով գնե-
նալ Երմոլովին և նա ուղարկեց Ս. Պետերբուրգի
արտոճչին պալատը:

մի ուսուցիչ կանխիկ վեր առնելով իր երեք ամա-
կայ ուժերը, անյայտացել է քաղաքից:

Պ. լրատուն իսկապէս նմանում է այն մար-
դուն, որի համար անյայտար չէ ասել: «Իսկ է թէ
Ալին մեռել է, բայց չէ իմացել ըր Ալին»:

Ուսուցիչներից մէկը յիշատի իր ընտանիքի հի-
ւանդութեան պատճառով 28 օրվայ արձակուրդ
ինքնուրու իր իշխանութիւնից: օրինաւոր վկայա-
գրով ցնացել էր Ախալցխա, չը նայելով ձմեռա-
յին տաճանիկ եղանակներին, որի պատճառով
ինքն ևս հիւանդանալով, հարկաւորվել էր ըստ
խորհրդի և վկայութեան տեղական բժշկի մնալ
անդ այլ ևս քանի մի ժամանակ, մինչև որ ա-
ռուցութիւնը թողարկէր նրան վերադառնալ դէ-
պի իր պաշտօնատեղին և ահա արդէն երկու շա-
բաթից ասել է որ ինչպէս ուսուցիչը չարժեա-
կում է աստ իր պաշտօնը: Իսկ նրան կանխիկ
ուժիկ տալը երբեք չէ եղել և ոչ մի ամսվայ ան-
գամ, թող թէ երեք ամսվանը, վստահ զի արդե-
նական ուսումնարաններում ուսուցչաց ուժիկ
տալը կարգով ու կանոնով է լինում միայն ամա-
սին: Նաև աշակետաց տարեկան հարցաքննու-
թիւնից յետոյ ամառնային արձակուրդ ամիսների
ուժիկն ևս ուսուցիչները պարտաւոր են ամա-
սին ստանալ, և ոչ քանի մի ամսվանը միա-
նուագ, ինչպէս լինում է այդ, առհաստակ, հա-
յոց ուսումնարաններում: Որքին լրատուի ակ-
նարկած ուսուցիչը ոչ կանխիկ ուժիկ է ստացել,
և ոչ էլ քաղաքիցն է փախել: Յաւալի է որ ո-
մանք թղթ շինեցինք առանց ստոյգ տեղեկու-
թիւն ունենալու որ և է աւարկայի մասին, իս-
կայն հաղորդում են սխալ տեղեկութիւններ լրա-
գրին: Յաւալի է, որ այդպիսի լրատու թղթակցի-
ններ, երբեմն երեան երկնով, մոտոտ են միայն
լրագրի չէրը:

Տիգրան Տիգրանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շնորհակալութեամբ ստացանք նոր գուրս եկած
«Գործ» գրականական, քաղաքական և ազգային
ամսագրի առաջին համարը: «Գործի» խմբագրի—
հրատարակիչը պ. Սիմէօն Հախումանցն է: Հրա-
տարակվում է Շուշի քաղաքում, տպվում է Թիֆ-
լիսում, վարդանանցի և ընկ. տպարանում: Նոր
ամսագրի տեսքը վայելուչ է, տիպը մաքուր և
հեշտ ընթերցանելի: «Գործի» տարեկան գինը 8
րուբլ է, վեց ամսվանը 5 ռուբլ, երեք ամսվանը
3 ռուբլ և մի ամսվանը 1 ռուբլ: Վճարը կան-
խիկ է: Օտարաբաղադրացիք կարող են դիմել այս
հասցեով. Шума, Редакция армянск. журнала
«Горб». Իսկ Թիֆլիսում կարելի է գրվել պ.
Շահվերդեանի մօտ: Մենք յոյս ունենք մեր հետե-
ւալ համարներից միում խօսել նոր ամսագրի
վրա ասելի մանրամասնորէն, իսկ այժմ ամբողջ
սրտից բարեւում ենք զաւառական այդ առաջին
ամսագիրը և ցանկանում ենք նրան երկար կեանք:
Ամբողջ տետրակի մէջ երեւում է երիտասարդա-
կան աչիոյթ: Ահա № 1 տետրակի բովանդակու-
թիւնը: I. Երկու խօսք. Ս. Հ. II. Սիրելի ընթեր-
ցողին. Ս. Հ. III. Հայրենիքի ուսումնասիրու-
թեան կարեւորութիւնը. Ա. Քալանթար. IV. Ար-
ցախում Աշխարհ. Ռուստամ. V. Շղթայական Պո-
մէթէս (Կաթիլէսի). Ն. Տէր-Աւետիքեան. VI. Հա-
մայր և նրա նշանակութիւնը ժողովրդական
կեանքում. Հրաչեայ. VII. Նամակ Շուշուց. Բիւրթ
զիւղոյ Ախուր. VIII. Հողատիրութեան և կալուս-
տական խնդիրը Արդիւկանում. Հ. Առաքելեան.
IX. Մինչև արեան վերջին կաթիլը, իրանական
վէպ. Միստրիս Բերնարդ. X. Նովոսոյ երեսուն
վերստ արեւը. Յ. Խոջամիրեան. XI. Հայի հայ
թատրոսները. XII. Անի (տառաւոր). Ն. Տէր-
Աւետիքեան. XIII. Տեղեկագիր Շուշու ներքին

սպանելու համար, որը անբարոյական նպատակ-
ներ ունէր նրա քրոջ վերաբերութեամբ, 1687 թ.
գաղթում է Ղարաքաղ, բերելով իր հետ բազմա-
թիւ ընտանիքներ: Խանի զօրքերը հետամուտ են
լինում նրան, բայց Մէլիք-Եսային Մուս լեռան
ձորերի մէջ ջարդում է նրանց, և սպանում է
խանի եօթն որդիներին, յափշտակելով նրանցից
ահագին պատերազմական աւար, իսկ մնացածնե-
րին Հանդարեղի և Նար դաւառի կողմերից
փախցնում է:

Այնուհետեւ Մուս սարի լեռնաբնակներն և
վրանաբնակներն հետզհետեւ գնացին դաւա-
նով, Մէլիք-Եսային ասելի զօրանում է, տիրում է
կուսնը կողմած ձորին, և սկսեալ Ռաբոտեան
լեռներից մինչև Գիւլիստան գիւղը, որ այժմ կոչ-
վում է Կաթիլէսի, տարածում է իր տիրա-
պետութիւնը:

Մէլիք-Եսայու մահից յետոյ նրան յաջորդում
են միւս եղբայրները՝ նախ Ալլահ-Ղուլի սու-
լթանը, յետոյ Մէլիք-Ալիմը: Գրանք ասելի զօրա-
նալով, տիրում են վերին Խաչինին, Հաւախա-
ղային, Հանդարեղին, Հաթիբեղին, Ականային
և Զարեղին, այսպիսով ասելի ևս ընդարձակում
են իրանց իշխանութիւնը:

Ալլահ-ղուլի սուլթանը, որպէս յետոյ կը տես-
նենք, զաւաճանութեամբ սպանվեցաւ Շուշի բեր-
դի փանահ-խանի ձեռքով, իսկ Մէլիք-Ալիմը եր-
կար պատերազմաց այդ խանի հետ:

Մէլիք-Ալիմը իր ընտելութեան համար նորո-
գից քաղաքատեղ կամ մայրաքաղաք կոչված աւե-
րակներ մօտ մի հայկապ աղաւտ, որի մէջ տան
և երկուերորդ դարու վերջերում բնակվում էր
Խաչինի և Շամբորի իշխան վահրամ-շահ: Իսկ
որպէս ամբողջ ընտրեց իր համար անմատչելի Զը-
բաբեղը:*)

*) Մէլիք-Ալիմը ունէր մի քանի ամբողջներ,
որոնցից մէկը այժմ ամբողջութեամբ մնում է
կոսպատ և Հին-Միսիրապաղ գիւղերի մօտ, ինչ-
մասանց անապատի հանդէպ: Այդ գեղեցիկ շէն-

*) Այդ չինարի հիւսուկը ծառ մինչև այսօր
էլ ցոյց են տալիս Գիւլիստանի և Զարեղի ուս-
մանի վրա, և կոչվում է «Վանուշիւնար» որ
նշանակում է արիւնտ չինարի:

գործերի մասին. XIV. Խաչակրաց արշավանք մի միջոցով ընդդէմ. XV. Յայտարարութիւններ:

Կերակրի, մայիսի 9-ին, Հաւարարի և Մարտաւան օրիորդաց դպրոցի վարչութեան կարգադրութեամբ, յօդուտ նոյն դպրոցի, պ. Ներսիսեան ցոյց տուեց Հաւարարի քաղաքային դպրոցի դաս-լիճում մի քանի հետաքրքիր նորութիւններ, ինչպէս թելեֆոն, կամ հեռախօս, ֆոնոգրաֆ, կամ խօսուած մեքենայ և մի քանի էլեկտրական մեքենաներ: Ժողովուրդը գոհ մնաց այդ ներկայացու-մից: Այսօր, չարաթ օր, մայիսի 15-ին, պ. Ներսիսեան մտադիր է ցոյց տալ կրկին նոյն դո-րծիքները, աւելացնելով իր պրոգրամային մոգա-կան լապտերը և մի քանի ձեռնածութիւններ: Մեզ լուր հաղորդող պարոնը խորհուրդ է տալիս Հաւարարի հասարակութեանը այս անգամ գոնէ այցելել պ. Ներսիսեանի հետաքրքիր, օգտաւէտ և վերին աստիճանի ուսանելի ներկայացումը:

ԱՆԻՔԱՍՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ մեզ գրում են որ մարտ ամսի 31-ին և ապրիլ ամսի 24-ին այդտեղի թատ-րոնատէրերի մի խումբ տուեց ներկայացումներ: Խաղացած պիէտները հետեւեալներն էին. «Դա-ւալ Ղազ», «Վարձակաւ», «Ժառ» և «Փայտած-ներ»: Դասիճը դժբաղդաբար շատ փոքր է և թատրոնական խմբի եկամուտը այդ պատճառով շատ աննշան է լինում: Ներկայացումներ յաճա-խողները, մեծ մասամբ երիտասարդներ են լինում, որոնք սկսում են հասկանալ թատրոնի կրթողա-կան նշանակութիւնը:

Խաղանք որ Հաւարարի էջմիածնացոյ եկե-ղեցու երեցիփոխան, պ. Կ. Թեմուրազեանց, ներ-կայացրել է Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձու-թեանը մի քանի հետաքրքիր յայտարարութիւններ, որոնցով հաստատ հիմքերի վրա արձարծում է այն միտքը, թէ ինչպէս Ներսիսեան դպրոցը մո-մի կապակց պէտք է ստանար արդիւնք մինչև 60, կամ նոյն իսկ 70 հազար ռուբլ տարեկան, փոխանակ այժմեան չնչին 6 հազար ռուբլ կա-պակցութեամբ և թէ ինչպէս հոգաբարձութիւնը պայմանագրի դրութեամբ պէտք է ահազին գու-մար յետ պահանջներ ներկայ կապակցութեանը, դաշ-նագրի մի քանի կետերի անհնչ կատարելու հա-մար: Յանկար է որ պ. Թեմուրազեան այդպիսի մի նշանաւոր խնդիր դնել հասարակական հոգի վրա և մշակել այդ հարցը մամուլի միջոցով, չը

3. Խաչէնի Հասան-Ջալալեան մէլիքների ծա-ղուտը:

Կարաբաղի տիրակառու ինչք մէլիքական առ-ներից միայն խաչէնի իշխողները բնիկներ են և զեկ, իսկ մնացած չորսը, որպէս տեսանք և որ-պէս յետոյ պիտի տեսնենք, օտար երկիրներից զաղթականներ էին:

Խաչէնի մէլիքների ծագումը շատ հին պէտք է համարել, նրանք առաջ են եկել Հասան-Ջալա-լեան իշխաններից: Կարերի ընթացքում արքան բազմացել և ճիւղաւորվել էին նրանք, որ խաչէնի փոքրիկ գաւառը ամենամանր կտորներով բաժանված էր այդ տոհմի ներկայացուցիչների ձեռքում, ո-րոնք բնականաբար շատ հաշտ չէին կարող լինել միմեանց հետ: Այդ էր պատճառը նրանց վերջին ժամանակների թուլութեան, որ չէին կարողում մի գործը, միացնել իշխանութիւն: Բայց դրանից, մի և նոյն տոհմից ընտրվում էին Գանձասարի վանքի կաթողիկոսները, որոնց ճնշման ներքոյ այս երկրի մէլիքները շատ չէին դրամուտ:

Տաւան և վեցերորդ դարում Հասան-Ջալալեան իշխաններից նշանակալի էին երեք եղբայրներ՝ Ե-րեմեայ կաթողիկոսը, Վէլիջան-բէկ III-ը և Մուհ-թի-բէկը:

Երեմեայ կաթողիկոսը վախճանվեցաւ 1700 թվին: Վէլիջան-բէկը վախճանվեցաւ 1686 թվին և նրա որդի Եսային Երեմեայի փոխարէն կաթո-ղիկոս դարձաւ: (Գա մի և նոյն Եսայի կաթողի-կոսն է, որ ինչպէս յետոյ պիտի տեսնենք, Պետ-րոս մեծի ժամանակ սկսեց առանց կառավարու-թեան հետ բանակցութիւններ անել Ղարաբա-ղում հայոց անկախ իշխանութիւն հիմնելու հա-մար, ուստաց հովանաւորութեան ներքոյ): Իսկ Մուլի-բէկը վախճանվեցաւ 1716 թվին և թողեց երկու որդի, երեքը կոչվում էր Մէլիք-Գրիգոր, կրտսերը կոչվում էր Մէլիք-Աւագիւն:

Մէլիք-Գրիգորը ինչպիսի և ճարտարախօս մարդ էր: Քը կարող է բաւական լոյս ձգել մեր նախնիներ-ի ճարտարապետական ճաշակի վերաբերութեամբ:

բաւականանալով միայն հոգաբարձութեան հետ զրազրութեամբ:

Մեզ գրում են ԲԱՅՈՒՆԻՅ որ այս տարի այդ-տեղի բնական դպրոցի հայ աշակերտները շա-րունակ ներկայացումներ են տալիս իրանց չըա-ւոր բնիկների օգտին: Բայց ախոս, աւելաց-նում է թղթակցը, որ միութիւն չը կայ նրանց մէջ և փոխանակ խաղաղողների մի խմբի, որ ըաղկացած լինել ամենատաղանդաւորներից, ա-շակերտները բաժանվել են բազմաթիւ խմբերի վրա, որոնք միմեանց դործին վնասում են:

Բազուից մեզ գրում են: «Շատ ուրախացանք կարգավոր ձեր լրագրում որ Շամախում հիմնվե-ցան կրթական դպրոցներ հասակ առածների հա-մար: Այդ հիմնարկութիւնները վերջ կը դնեն շատ երիտասարդների դատարկաշրջութեանը: Յան-կար է որ այդ տեսակ դպրոցներ հիմնվեն Անդրկովկասի և մեր միւս հայաբնակ քաղաքնե-րում: Յօդուտ այդ դպրոցների Շամախու երիտա-սարդութիւնը կարող էր տարին մի քանի թատ-րոնական ներկայացումներ էլ տալ:»

ՆՈՐ-ԲԱՅԱՆՔԵՏԻՅ մեզ գրում են որ դաւառա-պետ պ. Սուլիսանով, արձակուրդը լրացնելով, Թիֆլիսից վերադարձաւ Նոր-Բայազէտ մայիսի 11-ին: Սուլիսանովի կառավարութեան օրով, ա-սում է թղթակցը, Նոր-Բայազէտում միշտ խա-ղաղութիւն է տիրում:

Մենք շատ անգամ յայտնել ենք մեր օտարա-քաղաքացի բաժանորդներին որ իրանց հասցնե-լու ժողովուրդը համար նրանք պէտք է ուղարկեն խմբ-բազմութեան երկու հատ և օթի կօթկանոց փո-տային մարկա: Բայց դարձեալ շատերը մեր բա-ժանորդներից ուղարկում են այս տեսակ դե-պուտեներում մի հատ մարկա, իսկ պատահում է նմանապէս որ հասցնել փոխելու ժամանակ ոչ մի հատ մարկա անգամ չեն ուղարկում: Այդպիսի-ների աղբնները մենք չենք փոխի:

Կրկնում ենք մեր բաժանորդներին, որոնք մեզ պարտ մնացին թէ ներկայ և թէ անցեալ տար-վայ բաժանորդագրելու, որ եթէ նրանք իրանց պարտքը մեզ չուղարկեն մինչև յուլիսի մէկը, մենք բոլոր այդ պարտները անունները և ազգա-նունները կը հրատարակենք, որպէս զի ծանո-

իր չեկութեան համար պարտիկներից և օսմանցինե-րից մականուն ստացաւ «տարի-մէլիք» որ նշանա-կում է չեկ մէլիք: Չանապա թաշարործութիւններից յետոյ, չեկ մէլիք: Գանապա աշխարհից, և մասնաւոր Գան-ձասարի վանքը, վարդապետ ձեռնադրվեցաւ: Մէ-լիք-Գրիգորից յետոյ նրա եղբայր Մէլիք-Աւագ-վերջին վարեց խաչէնի իշխանութիւնը, իսկ այդ վերջինի մահից յետոյ իր որդի մէլիք-բէկը, որը ութն օրով թողեց: Նրա որդիներից մէկն էր Գանձասարի Յովհաննէս կաթողիկոսը, որ սպան-վեցաւ Շուշի բերդի խրախուխտներից:

4) Վ ա ռ ա ն դ ա յ ի Մէլիք-Շահնազարեանների ծագումը:

Առաջին պատմագիր մէլ կարգում ենք հետեւե-լը. «Թիֆլիսից դուրս գալով շաւը (Աբրահամ մեծը) զնայ Գեղամայ գաւառը, և այնտեղ գրեց իր ար-ժանի բանալը, իսկ ինքը Շահ-Աբրահամ իշխանից Մէլիք-Շահնազարի տանը, որ գտնվում էր Մաղ-րա գիւղում և ինքը (մէլիքը) բնիկ նոյն գիւղացի էր: Եւ այս Մէլիք-Շահնազարը հայոց ազգից էր: հաւատով քրիստոնէայ. նա փառաւոր և հօր իշ-խան էր, որը արեւելի հիւրանկարութեան արեց չա-հին, որպէս վայել էր մի թաղաւորի: Եւ նա ին-քը թաղաւորի մտերմը ու բարեկամն էր, և յա-ր գելի էր նրա առջև: Գրա համար թաղաւորը պա-տուական ու արհեստ դիւաններով չըբաղարկե-րան, և իսպառ ինչ էր տուեց. այլ և պարգեւեց նը-րան այն գաւառի մէլիքութեան, իշխանութեանը, և ուրիշ դատականքներ և զիւղեր ընծայեց նրան ու նրա եղբայրներին: Եւ հաստատուն ն ու մ ո ս (հրովարտակ) գրեց և կրեց թագաւորական կրն-քով և տուեց նրանց, որ այդ ժառանգութիւնները անփոփոխ լինեն, թէ նրանց համար և թէ նրանց դաւանները համար սերունդից սերունդ մնան և յաւիտենալ:»

1682 թվին Կովկասեան լեռնաշխարհների փո-թորկալից արշաւանքները Գեղարքունեաց երկիրը աւերակ դարձրին: Այդ ժամանակ վերոյիշեալ Մէ-լիք-Շահնազարի որդի Մէլիք-Յովհաննէս և նրա եղ-

թացները հայոց հասարակութեանը այն անձանց հետ, որոնք անամօթաբար վայելում են ձրիա-պէս ուրիշի աշխատանքը, շատ լաւ էլ դիտեա-լով որ հայ խմբագիրը բացի անվարձ աշխատե-լուց, ոչինչ ունի չը ստանալուց իր աշխատան-քի համար, իր գրականից ամեն տարի ահազին դէֆիցիտ էլ ծածկում է լրագրի վրա: Եւ դանկում են մարդիկ, որոնք իրանց պարտն էլ չեն վճա-րում հայ խմբագրին, որպէս զի նա աւելի էլ դէֆիցիտ ունենայ: Ամեն մարդ իրաւունք ունի վարձ ստանալ իր աշխատանքի համար. ուսուցիչ, տեսուչ, ճեմարանի պրոֆէսոր, բանկի ղերեկտոր, բժիշկ, փաստաբան, արհեստաւոր, բանուոր, մալի-բահանայ, դերասան,—միայն խմբագիրը պէտք է միշտ և միշտ ձրի աշխատի, և բացի սրանից իր գրականից էլ ամեն տարի ծախս անի իր թերթի վրա, որպէս զի լրատուութիւն տարածի ազգա-ւ անբարոյական ժողովրդի մէջ: Ուրեմն հայի հա-մար ամեն բան քիչ թէ շատ անհրաժեշտութիւն է դարձած, միայն ամենազլաւորը՝ մտաւոր սնունդը, ընթերցանութիւնը, լրագիրը և դե-ր զեռ այնպիսի մի գործ է որ չէ վարձատրվում. ուրեմն ամենազլաւորը, մտաւոր կեանքը, դեռ անհրաժեշտութիւն չէ հայ ազգի համար, որ իրան յանդիման է քաղաքակիրթ ազգերի շար-քում դասել:

Հիւրաբերի, մայիսի 13-ին, հայ թատրոնական մշտական խումբը Ամարային թատրոնում տուեց մի ներկայացում յօդուտ «Տաղարական ընկերու-թեան»: Աֆիշաներում տպված էր, որ պէտք է խա-ղացվի «Սիրուց խելագար» պիեսան, բայց դերա-սանուհիներից մէկի, օր. Գարագաշեանի հիւան-դութեան պատճառով, վերոյիշեալ պիեսայի տեղ ներկայացվեցաւ «Հէրի VIII», կամ «Կատարինէ Հօլարդ» պիեսան: Հասարակութիւնը մի սպա-սածից քիչ էր: «Հէրի VIII» պիեսայի բու-վանդակութեան վրա չարժէ խօսել, որովհետեւ դա ֆրանսիական խոհանոցի այնպիսի պիեսանե-րիցն է, որոնք մէջ անհրաժեշտ են քննադատ դե-ղեր, գեղեցիկներ, դադարներ, զլխատման տե-ղեր և այլն, որոնք ճիշդ տպաւորութիւն են դո-րծում քիչ շատ զգացմունք ունեցող մարդու վրա: Բայց պիեսայի այդ պատկերները մասամբ ծած-կվում էր դերասանների և դերասանուհիների, մանաւանդ տիկին Հրաչեայի, Մարի-Նուարդի, պ. Արամեանի և պ. Միսիսեանի խաղով: Հասարա-կութիւնը բուռն ծափահարութիւններով վարձատ-

րօր (Մէլիք-Միրզա-բէկի) որդի Մէլիք-Բաղին թո-ղին Գեղամայ լճի եզերք և զաղթեցին, իրանց ժողովրդի մի մասի հետ, դէպի Ղարաբաղի կող-մերը: Վարանդա գաւառի Աւետարանոց (Չանախ-չի) գիւղը ընտրեցին նրանք իրանց բնակութեան համար: Այստեղ կառուցին եկեղեցի, կուսանաց անապատ և Աւետարանոցը չըբաղատեցին ամուր պարիսպներով և նրան բերդի ձև տուին: Նոյն բերդում հիմնեցին իրանց համար ամրոցներ, ո-րոնց հոյակապ շէնքերը կիսաւեր դրութեան մէջ մինչև այսօր էլ մնում են:

1721 թվին, երբ Կովկասեան լեռնաշխարհները դարձեալ հեղեղի նման թափվեցան, ասպատակե-ցին Շաքին, Շիրվանը, Գանձակը և անցան մինչև Երասխ գետը,—այդ ժամանակ, երբ մոտեցան Վարանդային, նրանց առջև դուրս եկաւ Մէլիք-Բաղին և ազատեց երկիրը աւերածներից: Այդ և դրա նման մի քանի անգամ այն աստիճան դրա-ւեցին անկախ ժողովրդի համակութիւնը դէպի Մէլիք-Շահնազարեանները, որ ամբողջ Վարան-դան ընդունեց իր վրա այդ տոհմի իշխանութիւնը:

5) Տիգրակի Մէլիք-Աւանանների ծագումը: Մէլիք-Աւանանները նոյնպէս զաղթականներ են, Ղօթի գաւառի Արտու անունով գիւղից: Տաւան և վեցերորդ դարում այդ գաւառում զորացան Ղօ-լիս-Մէլիքեանները, այդ տոհմից էր Մէլիք-Աւանը (Եգանը), որը Ղօլիսա վարդապետի որդին էր:

Մէլիք-Աւանը անընդհատ կռիւներ ունէր իր տոհմակից Մէլիք-Ելիզարի հետ, որը բռնութեամբ խլել էր Մէլիք-Աւանից նրա հայրենի ժառանգու-թիւնը: Փառապալի ձորը և Ղօթի մի մասը: Չը կարողանալով յաղթել իր թշնամուն, և հաւածված նրանից, Մէլիք-Աւանը իր հօր Ղօլիսա վարդա-պետի հետ և իր ժողովրդով զաղթեց Ղարաբաղի Տիգրակ գաւառի Տոլ գիւղը: Այստեղ նրա հայրը նորոգեց Գալի վանքը, միաբանութիւն հաստա-տեց և բնակեցան նոյն վանքում: Իսկ որդին, Մէլիք-Աւանը, Տոլ գիւղում հիմնեց հոյակապ և կեղեցիկ, և ամբողջից այդ գիւղը չըբաղաւորակե-

րում էր իր սիրած դերասաններին և դերասանու-հիներին, մանաւանդ տիկին Հրաչեային, որին բազմաթիւ անգամ դուրս կանչեցին լսմը և վերջը մէկ գեղեցիկ ծաղիկայ փուռն տուեցին:

Մարաբաղաբի ուսու լրագիրները հաղորդում են որ իրաւագէտ օրիորդ Եւրէնյօլա այս օրերս ներկայացրեց Մօսկվայի իրաւաբանական ընկե-րութեանը մի ուսումնական դեկուցում, որի մէջ նա յայտնում է այն միտքը և ապացուցանում է նրան իրաւաբանական տեսակետից, որ աղջիկներ և որդիներ հաւասարապէս պէտք է ժառանգեն հաւասար բաժինների վրա ժառանգելու իրաւունք ունեն, իսկ աղջիկները ծնողների կարողութեան միայն մի տասն չորրորդական մասն են ժառան-գում օրէնքի հիման վրա:

Այսօր, չարաթ օր, մայիսի 15-ին, Արծրունու թատրոնում լինելու է պ. Կօրիճէի կոնցերտը, որ արդէն երկու անգամ յետաձգվեցաւ: Կոնցերտը շատ հետաքրքիր է լինելու. պ. Կօրիճէ, ինչպէս տանցիկը, երգելու է, ի միջի այլոց, վրաց և հայոց եղանակներ, որ նա ինքն դարձրել է նո-տաների:

«Մշակի» խմբագրութիւնը պատրաստ է ընդու-նել ստորագրութիւն յօդուտ սպանված 7 հոգի մշակների ուրացած ընտանիքներին:

Վրաց «Կօրեղա» լրագիրը հաղորդելով այն տուր թէ Թիֆլիսի աղուականների նահանգական ընդհանուր ժողովում, աղուականութեան առաջ-նորդ ընտրվեց կրկին իշխան Կ. Սուլիսանով, յայտնում է որ ամենին չէ համակրում այդ ընտ-րութեանը, որովհետեւ իշխանը թէն շատ լաւ մարդ է, բայց յետադէմ է և անկարող է ըմբռնել աղուական դատակարարի արդեան պահանջները: Բայց օրանից նա անկախ մարդ չէ:

«KABAZ» լրագիրը հաղորդում է մի լուր, որի համար ինքն պատասխանատու չէ, այն է որ Թիֆ-լիսի դատական աղուականութեան առաջնորդ Լ. Մազալով և Գօրու աղուականութեան առաջ-նորդ իշխան Ա. Սուլիսանովի դիտաւորութիւն ունեն հրաժարական տալ իրանց պաշտօններից:

Այն խարխուլ շինութիւնը, որի աւերակներն

րով: Նրա փառաւոր պալատը նոյն գիւղում մին-չև այսօր էլ մնում է, հայկական արձանագրու-թիւններով, որի մէջ բնակվում են նրա ժառանգ-ներից այն մնացորդները միայն, որոնք Շուշի բերդի խրախուխտի հարձանքների ժամանակ ընդունեցին մահմեդականութիւն: Այդ մահմեդա-կանները աղուականներ են և պարձանքով են յիշում իրանց նախահօր Մէլիք-Աւանի անունը, նրա դերեղմանը օրհնել են տալիս ամեն մի տօն օրերում, և ամեն տարի գտակի աւագ կիւրակէի պատարագը տեղային եկեղեցում նրանց հաշուով է կատարվում *):

Մենք համառօտ կերպով ցոյց տուեցինք Ղա-րաբաղի հինգ գաւառները—Գիւլիստան, Ջրաբերդ, խաչէն, Վարանդա և Տիգրակ—տիրապետող մէլիքե-րի ծագումը: Տեսանք որ այդ մէլիքական տներից միայն խաչէնի իշխողները բնիկներ են եղել, իսկ միւս բոլորը օտար երկրներից զաղթականներ, որոնք համարեա միօրինակ պատմական հանգա-մանքներից տոյգված, ապաւտան են գտել Ղա-րաբաղի անտառների և անմաշկել լեռների մէջ և հիմնել են իրանց հօր իշխանութիւնը: Այժմ դաւանքը դէպի այդ մէլիքների ապարդի գործու-նէութիւնը, որոնք նշանաւոր տեղ են բռնում մեր նոր պատմութեան մէջ:

(Կը շարունակվի)

*) 1881 թվում, Միւսեայ աշխարհում ճանա-պարհորդելու ժամանակ, մի գիւղի մնացի Տոլ գիւղում, այստեղ լինձ պատմից, թէ ինչեալ մահմեդականների զլխաւոր ներկայացուցիչ իր երկու որդիներին յանձնեց Մարդիկ եղիկոսոս Ջալալեանի, որ նա հայկական ուղով կրթի տար, յետոյ քրիստոնէութիւն ընդունելու և շա-րունակելու Մէլիք-Աւանանների ժառանգու-թիւնը իրեն հայել: Բայց բարեհոգի եղիկոսոսը, փոխանակ նրանց զաղթող տալու, տեղեց ծառա-յանել իր մօտ որդեւ սպասաւորներ: Նրա խո-հանցումը մատուցեց լրացան, և զորացան և պիտոյաւոր թէի դրաւները: Եղիկոսոսը այնու-հետեւ առիպվեցաւ նրանց վաշտել իր անից: Զա-լալեանը այդ ժամանակ Շուշի առաջնորդ էր:

տակ սպանվեցան եօթ հոգի հայ մշակներ, պատկանում էր հանգուցեալ այրի տիկին Շիօնի, որ իր ամբողջ կարողութիւնը ազդել է թողել և ուրի անշարժ կայքերը կառավարում են այժմ պ. Ելիմիրզով, թամաշեկ և թուրքական կառավարները: Եւ ահա այդ աղբաւեր և մարդասեր պարոնները հող չը տարան մինչև անգամ որ նորոգեն մի խարխուլ շինութիւն, որի մէջ բնակեցրին պանդուխտ հայ մշակներին: Ուրեմն տիկին Շիօնի կտակը, աղբին դեռ ոչինչ օգուտ չը տուած, այլ միայն օգուտ տալով կառավարարներին, մի և նոյն ժամանակ աղբին ընծայած նըրա շինութիւնները մինը, փող գալով, զրկում է կեանքից 7 հոգի սղորմելի բանտերներին:

Թիֆլիսի հայոց կոնսիստորիան խնդրում է մեզ տալ նետեալ յայտարարութիւնը: «Տփլիսու հայոց հոգեւորականութիւնը, մտադրութեան ունի ամսոյս 16-ին կիրակի օրը յատկապէս պատարագ մատուցանել տալ խղճիւնքի եկեղեցում և ապա կատարել հոգեմանդիտ հանգուցեալ եօթն մշակների գերեզմանների վրա. այսու հրապարկում են ցանկացողները ներկայ գտնուել այդ հանդիպին նոյն օրը 11 ժամին:» Սորան կանոն հարստնելից յետոյ երաժշտութիւն:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

Փարիզից «Köln. Zeitg.» լրագրին հեռագրում են մայիսի 11-ից: Գամբետտայի ծառը, որ արտասանվեցաւ երկաթուղու վրա ծառայող Գրիգելին պատելու համար տըւած ճաշկերպի ժամանակ, հասարակութեան վրա լաւ ապաւորութիւն չը գործեց: Հառախօսին և նրա բարեկամներին իրաւացի մեղադրում են, որ նրանք աշխատանքի տօնի ժամանակ կուսակցական ցոյցեր կամեցան անել: Այդ տօնի ժամանակ Պելլան և Ալօլիս Հիւզ արմատական պատգամաւորներին չափազանց անպատեցին և քիչ էր մնացել որ նրանց տանից դուրս գլցին: Այդ անցքը ապացուցանում է, որ ներկայումս վտանգաւոր է դրվել Գամբետտային: Գամբետտայի լրագրները աշխատում են մոռացութեան տալ այդ անցքը: Տօնի ժամանակ աղմուկը այնքան մեծ էր, որ Տօնի թեմի խնամքով ստիպւած էր բարձրանալ սեղանի վրա հանգստութիւնը վերականգնելու համար: «Rèpublique Française» և «Voltaire» հաւատարմութեամբ են, որ այդ տօնը Գամբետտայի համար պատուաւոր յաջութիւն էր: Նրա արտասանած ծառը ծախհարութիւններով ծածկվեցաւ: Բայց իսկապէս Վիկտոր Հիւզօի կարծիքով աւելի մեծ աշողութիւն ունեցան, քան թէ Գամբետտայի ծառը: Այդ օրվայ անցքի պատճառով Գամբետտա ոչ թէ միայն նոր բարեկամներ չը գտաւ, այլ ընդհակառակը Հին Թշմախներին էլ ստատիկ զայրացրեց:

Փարիզից, մայիսի 8-ից նոյն լրագրին հաղորդում են: Այսօր կայացաւ հանրապետական միութեան՝ ժողովը այդ կուսակցութեան նոր նախագահ Վալդեկ-Բուսօին պատելու համար: Նա մի երկար ծառ արտասանեց, որով առաջ յայտնում էր, թէ Ֆրանսիան Գամբետտայի կողմն է և որ նա կարող է բաղդաւոր լինել միայն այն ժամանակ, երբ Գամբետտայի քաղաքականութիւնը յաղթող կը հանդիսանայ: Վալդեկ-Բուսօ բաւական ընդունակ մարդ է: Նա Գամբետտայի հաւատարմի կողմնակցի դեր է կատարում, որպէս զի կարողանայ նրա օգնութեամբ առաջ գնալ:

Մի ԱՅԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱՄԲՈՒԹԻՒՆ

Ամեն տեղ պատուում են հասարակական օգտակար գործիչներին, գրում է «Голосъ»,

բայց ոչ մի տեղ այդ գործը այնպիսի ընդարձակ չափեր և հասարակական բնութիւն չէ ստանում, ինչպէս Ֆրանսիայում: Նորերումս Փարիզում Ելիգէ-Մոմարտի զահիճների մէջ մի ժողով կայացաւ, որին մասնակցեցին մօտ 1,500 մարդիկ: Ժողովին նախագահում էր Վիկտոր Հիւզօ: Հրաւիրւած հիւրերի թուումն էին Գամբետտայի կառավարութեան հասարակական աշխատանքների միջոցով Ռէյնայ, մօտ երեք հարիւր պատգամաւորներ և սենատորներ, որոնցից աչքի էին ընկնում Գամբետտա, Վալդեկ-Բուսօ, Մարիէ-Գը-Մոմօ, Մարտէն, Նալօ և ուրիշներ: Այդ ժողովը, որին մասնակցեցին այդպիսի պատուաւոր հիւրեր, տուն երկաթուղիների մեքենայականները և ուրիշ ծառայողները ի պատիւ Գրիգելի, որ երկաթուղու մեքենայական է, այսինքն մի հասարակ, բայց պատուաւոր և աշխատասեր բանուր: Վիկտոր Հիւզօ, Գամբետտա, Նալօ, և միւսները ծառեր արտասանեցին: Այդ օրը պատուում էին քաջութեան և ազնուութեան հետ միացած աշխատանքը:

Ժողովուրդների կեանքի համար մեծ նշանակութիւն ունեն այդպիսի տօներ, որոնց ժամանակ հասարակական յարգանք է յայտնվում հասարակութեան օգտակար անհատներին, ուշադրութիւն չը դարձնելով նրա սօցիալական դրութեան վրա: Գրանք հասարակական խաղաղութեան տօներ են, ինչպէս միաժամ անցին Գամբետտա և Վիկտոր Հիւզօ: Նրանք ոչ թէ միայն մօտեցնում են միմեանց զանազան դասակարգերին պատկանող և քաղաքական կարծիքներ ունեցող մարդկանց, այլ և սովորեցնում են նրանց սիրել զնահատել և յարգել աշխատանքը: «Ով ստեղծեց այդ մարդուն (Գրիգելին): Աշխատանքը»: Այսպիսի հարց առաջարկեց իր ծառի մէջ Վիկտոր Հիւզօ և այսպիսի պատասխան էլ տուեց: Նրանից այն հասարակութեանը, որ կարող է մինչև անգամ երկաթուղիների մեքենայականներին այդպէս յարգել և վարձատրել, ամբողջ ժողովուրդի առաջ խոստովանելով նրա ծառայութիւնները:

Փարիզի մէջ կատարված տօնը և նրա նմանները ունեն և այն լաւ կողմը, որ նրանք թեթեւացնում են սօցիալական գիտութեան ամենադժուար հարցերի մեկնութիւնը: Նրբ իւրաքանչիւր մարդ աչքով տեսնում է, թէ մարդու կեանքի մէջ ինչպիսի նշանաւոր դեր է խաղում նրա անձնական եռանդը, խելքը, պարտաճանաչութիւնը, այն ժամանակ հասարակութիւնը հասկանում է, թէ ինչտեղ կարելի է դանել ամենալաւ միջոցը հասարակական չարիքներէ առաջն առնելու համար և հասարակութիւնը վերածնող աղբիւրը: Այն սկզբունքները, որոնք քարոզում են ընդհանուր բարօրութեան համար ճնշել անձնականութիւնը, երբեք այնպիսի սխալ չեն երևում, ինչպէս այսպիսի րօպէսներում, երբ հազարավոր մարդիկ իրանք տեսնում են, թէ ինչպիսի բարեբար աղբեցութիւն ունի առաջադիւնութեան վրա անձնական գործունէութեան և անհատական եռանդի զարգացումը:

Գամբետտա օգուտ քաղեց այդ դէպքից և իր ծառով ցոյց տուեց, թէ որքան վնասակար է այն տէօրիան, որ միանգամից վճռում է հասարակական և տնտեսական հարցերը: Նախկին ղեկաւորը այդ հանդիսաւոր րօպէին յարմար դատւ քարոզել աշխատանքի և զբաղմունքի միութիւնը: Գամբետտա համոզուեց, յայտնեց, որ նոր հասարակութիւնը միայն այն ժամանակ կը գտնի իր հաւատարմաւորութիւնը, հան-

գատութիւնը, հաստատութիւնը և անսահման առաջադիւնութիւնը, երբ աշխատող մարդիկ կը հրաժարվեն իրանց վարդապետութեան սխալ և երեւակայական մտերից, իսկ զբաղմունքաւորները կը կարողանան համբերել ընկերակցական ամենաընդարձակ ազատութիւնը: Մի և նոյն ժամանակ Ֆրանսիական հանրապետութեան գլխաւոր ներկայացուցիչը կարծիք յայտնեց ընդդէմ այնպիսի կազմակերպութեան, որ ընդհանուր հաւատարմութեան անունով ճնշում է անձնականութիւնը:

Գամբետտայի խելացի և չափաւոր ծառը մեծ ազդեցութիւն և աջողութիւն ունեցաւ չը նայելով, որ գերմանական լրագրիչները աշխատում են փառաբանել նրա նշանակու-թիւնը: Գամբետտայի քաղաքական ծառի աջողութիւնը աւելի էլ մեծ նշանակութիւն է տալիս այն ժողովին, որին մասնակցեցին քաղաքական և զբաղմունքային աշխատասեր ներկայացուցիչները երկաթուղու մեքենայականների աշխատանքները պատելու համար:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

«Русскія Вѣдомости» լրագրի բերլինի թղթակիցը գրում է հետեւալը:

Ապրիլի 30-ի նիստում ընկառագում ծխախոտի միւնիստրալութեան հարցի մասին վիճաբանութիւնները վերին աստիճանի հետաքրքիր էին: Այդ օրվայ հետեւորների թուում կար և սօցիալիստ Ֆոն-Ֆոլմար, որ խօսում էր ընկառագի սօցիալական կուսակցութեան կողմից, որ բազմաթիւ է միայն 11 անդամներով: Սօցիալիստ Ֆոն-Ֆոլմար Բալարիայի մէկ Հին ցեղի սերունդ է և Գերմանական գործի օֆիցեր էր, որի շարքերում կուռում էր 1866 և 1870—1871 թվերի պատերազմների ժամանակ: Պատերազմում նրա ոտները վնասվեցան, և վերջը հրաժարական տալով, Ֆոլմար պարագեց սօցիալական գիտութիւններով և կատարել սօցիալիստ դարձաւ, որի պատճառով մօտ մէկ տարի բանտարկեցին: Արկին մի քանի քաղաքական այլ գործերում մասնակցեց իր ներքին, նա մի և նոյն ժամանակ ընտրվեցաւ գերմանական ընկառագում, ուր վերջին նշանակութիւն և նա առաջին ծառը խօսեց Բիսմարկի դէմ: Ֆոն-Ֆոլմար անողորմաբար հաւրուածում էր Բիսմարկի բոլոր սօցիալական միջոցները, օրինակ բանտներին կեանքի հռչակաւոր ազատութիւնը, և աշխատում էր ապացուցանել որ բանտներին հետ կօկետութիւն անելը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ քաղաքական խաբէբայութիւն: Պահպանողականներին դիմելով, Ֆոն-Ֆոլմար բացականցեց. «Զգուշացե՛ք պարոններ: Կուք սկսում էք մանգալ այն թեք տափարակի վրա, որը բերում է դէպի մեզ սօցիալիստներին»: Հետագայ այն կարծիքը ևս յայտնեց, որ իշխան Բիսմարկ ի դուր է գերմանական ազգին Ֆրանսիայով և Ռուսաստանով վախեցնում, որովհետեւ ոչ մէկի և ոչ միւսի կողմից այժմ պատերազմի վտանգ չը կայ, այդ կարծեցեալ վտանգի վրա անհաղաք մատնանիլ անելը միայն գերմանական զօրքը զօրեղացնելու մէկ պատճառ է: Ֆոլմարի ծառը այնու ամենայնիւ, առանց փաղանջութիւնների չանցաւ, օրինակ «Եթէ իշխան Բիսմարկ, ասեց հետագայ, փոխադրում է ծխախոտի մեկնալաւմութիւնը Ֆրանսիայից, ուրեմն նա թող հանրապետութիւնը փոխադրէ այնտեղից Գերմանիայի համար: Այդ խօսքերը այն պատճառով ասվեցան, որ իշխան Բիսմարկ, օրինազիծը պաշտպանելու համար, մասնացոյց արաւ Ֆրանսիայի վրա, որը ծխախոտի միւնիստրալութիւն ու-

նի, բայց այնու ամենայնիւ բարօրութեան մէջ է:

Գերմանական ընկառագի պատերը, անկախ, առաջին անգամ էին լսում այդպիսի մի յայտնութիւն: Բայց մանաւանդ հետեւալ տեղը սօցիալիստի ծառի մէջ ժողովը քաջալերական բացականչութիւններին արժանացաւ: «Իշխան Բիսմարկ քաղաքականութեան մէջ մեզ դիլետաններ անուանեց, բայց համարձակվում եմ ձեզ հաւատացնել, պարոններ, որ եթէ այժմեան օրինազիծը մշակվել իրանց բանտներին ձեռքով, այն ժամանակ օրինազիծը աւելի խելացի և աւելի լաւ կը լինէր»: Այդպիսի կծու և իշխան Բիսմարկի դէմ վերին աստիճանի յատկորոշ խօսքերով լցված էր Ֆոն-Ֆոլմարի ծառը, որի վերջում խորհուրդ էր տալի կայսերական կանցլերին թողնել նրանց մէջ այնպիսի յոյսեր, որոնց նա, Բիսմարկ, երբեք չէ կարող իրագործել: Զարմանալի էր այն հանգամանքը, որ թէ ամբողջ ժողովը և թէ բազմաթիւ հասարակութիւնը մեծ ուշադրութեամբ և հանգստութեամբ լսեցին սօցիալիստի ծառը: Գահիճում հանգստութիւն էր տիրում, կարծես թէ ինքն իշխան Բիսմարկն էր խօսում: Զր նայելով ծառի խոսութեան վրա, հետագայ նախագահից ոչ մի անգամ կարգի չը հրաւիրվեցաւ, նոյնպէս ոչ մի անգամ չը հնչվեցաւ նախագահի զանգաւը:—Ստորերի վրա արպաւորութիւն գործեց և հետագայ խօսելու ձևը: Ֆոլմարի խօսելու արիստոկրատիական ձևը, որ յիշեցնում էր թէ նա սրբուսական նախկին օֆիցեր է, կարծես թէ կասկածել էր տալիս, թէ նա Բեքէլի, Լիբկնիշտի և սօցիալական կուսակցութեան միւս առաջնորդների ընկերն է: Պահպանողական կուսակցութեան պատկանող հետեւորները դրանից յետոյ խօսելով, նոյնպէս կառավարութեան կօմիսարը, աշխատում էին հերքել Ֆոլմարի մաքերը: Ընկառագում գանձողները շատերը ցաւակցութիւն էին յայտնում, որ իշխան Բիսմարկի հիւանդութիւնը արգելեց նրան անձամբ ներկայ լինելու ընկառագում, որովհետեւ ինչ կարող էր աւելի հետաքրքիր լինել, քան թէ մենամարտութիւնը երկաթի կանցլերի և սօցիալական առաջնորդներից մէկի մէջ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Լրագրիչներին Բերլինից հեռագրում են, մայիսի 7-ից, որ ծխախոտի միւնիստրալութեան խնդիրը քննելու համար կազմված յանձնաժողովը մերժեց օրինագի բոլոր պարագաֆները 21 ձայների մեծամասնութեամբ 3-ի դէմ:

—Լիբերալից հաղորդում են, որ «Egipte» չղղնաւի վրա, որ պատրաստվում էր դէպի Նիւ-Եթով լողալ, բանտարկված են մի քանի անձինք, որոնց կասկածում են Կուրլինի սպանութեան մէջ մասնակցելու:

—«Post» լրագրին հաղորդում են, որ Ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովում Բօշ, որ անհայտների կուսակցութեան է պատկանում, մէկ առաջարկութիւն ներկայացրեց, որով պահանջում է, որ պետութիւնը իրան սեփականացնէ կրօնական միաբանութիւններին, սեմինարիաներին, ծուխերի և կոնսիստօրիաների պատկանած բոլոր կալուածքները, նոյնպէս առաջարկեց, որ եկեղեցին պետութիւնից բաժանվի:

—Լրագրիչները հաղորդում են, որ չուտով կը սկսվին ընկերական պատգամաւորների ժողովի անդամների ընտրութիւնները: Կանդիդատները պէտք է առաջարկվեն մինչև յունիսի 8-ը, իսկ ընտրութիւնները կը կատարվեն յունիսի 13-ին: Ներկայ ժամանակում, ինչպէս յայտնի է, թէ սենատում, և թէ պատգամաւորների ժողովում այդ մեծամասնութիւնը հաւատար է 16 ձայնների, իսկ սենատում—չօրս: Այդ պատճառով հասկանալի է աղաքամիտների երկիւղը, որ կաթօլիկներին

